

Isamaalise kasvatusse konverentsist Valgas

30. septembril peeti Valga Kultuuri- ja Huvialakeskuses järjekordne Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsiooni juhi mrj Meelis Kivi korraldatud konverents, seekord isamaalise kasvatusse teemal. Kohal oli 130 kirjapannut, nende seas 11 esinejat. Kolmetunnisele kõnedevoorule järgnes küsimustele vastav ja tehtud kokkuvõttev ümarlaud, seejärel sõdurilõuna ja Pika tn muuseumi külastus. Konverentsi tähistas ka 10 aasta pikkust tööd kunagise piirivalvelinnaku riigikaitsele püsinäituse kujundamisel tänapäevaseks muuseumiks.

Esinejad

Esinema olid kutsutud dr Heino Noor, vabadusvõitleja Valdur Raudvassar, Riigikogu liige Trivimi Velliste, kol-ltn Einar Laigna, Riigikogu liige Lauri Vahtre, vabadusvõitleja Enn Tarto, Maavalla Koja vanem Ahto Kaasik, ajakirjanik Ants Sild, Eesti Noorsootöö Keskuse nõunik, Haridus- ja Teadusministeeriumi esindaja Tarmo Kruusimäe ning Kaitseministeeriumi asekan-tler Taimar Peterkop. Kutsutu-dest ei saanud haiguse tõttu kohale tulla dr Heino Noor (s 1922) ja haiglaravil olev Lauri Vahtre. Heino Noor saatis konverentsile oma ettekande teesid ja prof Ülo Vooglaid põhjaliku ettekande, mis mõle-male ette loeti. Kutsud olid saadetud ka keskajalehtedele ja televisioonile, kus keegi isegi ei reageerinud, nagu see on neile omane isamaa-liste ürituste kui ebanugavate puhul. Saalis oli peale teiste hulka kaitseliitlasi ja kaitsevää-lasi ning Valga gümnaasiumi noori.

Mida käsitleti

Mitu ettekandjat sedastasid, et isamaaline kasvatus kui kasvatus osa on vajalik, seda eriti meil, kelle põhi-seaduses on Eesti Vabariik määratletud rahvusriigina. Isamaaline kasvatus algab kodust ja peaks inimest saama kõigis vanuseastmetes ja kõigis valdkondades, millega ta Eesti Vabariigis kokku puhtub. Isamaalise kasvatusse seis on vilets, mitte nulllähedane, vaid puhas null, nagu ütles lugupeetud elvalane Ernst Raiste (s 1925). Sellise olu-korra jätkumine nõrgendab meie kaitsetaht, hävitab kiiresti meie rahvuse. Kes on oma töö tegemata jätnud, selle teiste kaela püüdnud veeretada või oma nõmedusest, ärihuvidest või kuritahtlikkusest lähtudes püüdnud naljanumbriks kee-

• Konverentsi lõpul tegutsenud ümarlaulus said sõna kõik soovijad ja samuti sai kaasa rääkida saal

rata? Miks riik pole lausunud oma kindlat sõna? Haridus- ja Teadusministeerium paneb paberile õnsaid paatoslik-ke sõnu, mis ei saa kunagi lihaks, aga linnuke on kirjas. Meie kooliõpetajate hulgas on palju vanu, kelle maailma-pilt on pika okupatsioonija väitl kõverdunud, kes ei mõista isamaalise kasvatusse olulisust või koguni vihkavad seda varjamatult. Okupat-siooniaegne Pedagoogiline Instituut püüdis ju kasvatada kommunismiehitajaid.

Kuidas asja parandada?

Tuleb usaldada maamehe mõistust, mis toetub aasta-tuhandete väitl kogetule. Kui võimust võtab lodevus, kaob iga riik, nagu kadus muistne Rooma. Laulja Mikk Saar põlgas Eesti kaitsevää avalikult niisuguseks asutiseks, kus tema raiskaks ainult oma aega. Seda taunis president Ilves samuti avalikult. Krooni pani loole pähe Haridus- ja Teadusministeerium, tellides suure plakati Mikk Saare pil-diga, millel tekst: "Tallinna Üli-kooli muusika eriala tudeng Mikk: "Tere tulemast Õpilas-akadeemiasse"" (Ants Sild). Kas selle plakati avaldajad ei teadnud, et nad tööta-vad vastu noorte kaitsetahte arendamisele, seega Eesti riigi kaitsele, või tegid seda shiilikult? Kummaldi juhul ei tohiks nad töötada seal, kus saavad töögata noori vääriltu kaituma. Õpetajate ettevalmistamisel peab olema selge isamaalise kasvatusse programm (Ülo Vooglaid), tuleb unustada nõukogude Peda „haridus“. Meie noorte keskkooline kasvatamine, kus mehe ja naise

vahet ei tehta, peab kaduma. Looja on kummalegi soole andnud oma ülesanded, mida ei suuda väärata mood ega allakäigu apostlid (Einar Laigna). Inimesest saab isamaalane siis, kui ta tunneb oma juuri, st maa ajalugu, esivanema-te tavasid, pühi paiku, oma maakonda, kihelkonda, valda, küla ja talu, kui ta teab, kuhu ta kuulub (Ahto Kaasik). Tuleb rääkida tött. Vale kaotab usalduse ja tekitab kahju. Kui meie vastupanuvõitluse katkematus (nn dissidentus) olematuks vaikitakse, tähendaks see eesti rahva kuulekat allaheitlikkust, nagu olu-ksid kõik kollaborandid (Enn Tarto). Selmet veeta noorteorgani-satsioonides meelelahutus-likult aega tuleb korraldada riigikaitse-sisulisi laagreid, kokkutulekuid, võistlusi (Heino Noor). Isamaalise kasvatusse jutuks tulles vaatavad kõik teised ministeeriumid volitusi pak- kudes Kaitseministeeriumi poole. Nii ongi Kaitseliidu eriorganisaatsioonid Noored Kotkad ja Kodutütred justkui ainuvõimalik riigiturude koda- nike taimelava (Priit Silla). Meil on tarvis oma ülesannet austavat õpetajate õpetajat, siis õpetajat, lasteaednikku ja tervet kodu. Meil on tarvis kasvatajat, kes elab ise lait-matult ja kes teab oma maa asju. Teda on leida raske, selleks peame ise kasvama. Ainult võsa kasvab ise. Us-metluse on hullest muistsest barbaarsusest. Noortega tu- leb matkata Vabadussõja ja II maailmasõja paikades, leida üles Eesti ja kodukandi kuul-sate inimeste sünnikohad,

õppida tundma Eesti muistset jaotust (maakond, kihelkond, vald, küla) ja, kentsakas küll, õppida jälle lugema. Kasva-tus ei ole kerge. Aga mis on kerge? Juhan Liiv on öelnud: "On rahvast kergem vabas-tada, kui teda hoida vabana" (Valdur Raudvassar). Isamaalises kasvatuses peav- vajad osalema kõik tasandid. Kõigepealt tuleb selle vaja-dust mõista, millega ühiskond praegu toime ei tule. On arvatud, et isamaaline kasvat- tus pole oluline, vajalik on isamaaline hoiak. Aga kuidas see tekib (Trivimi Velliste)? Mehe kasvatus peab olema kangelas kasvatus. Meil on vaja meheliikkust – elu kaitse- jat. Selle saavutame tahte abil. Tahte kasvatus on äär- miselt vajalik. Noortel peab silme ees olema kangelase eeskuju (Einar Laigna). Igasse kooli on vaja Noorte Kotkaste ja Kodutütarde rüh- mi. Nende kaudu saame isa- maalises kasvatusse edenema. Kaitseliidul on teadmised ja praktika, puudu jääb rühma- juhtidest. Siin pole vaja Hari- dus- ja Teadusministeeriumist kaugemale vaadata. Raha kulutatakse tühja-tähja pe- nile. Praegu saaks midagi ära teha, on hea minister, kuigi vastas seisab konservatiivide müür (Tarmo Kruusimäe).

Prof Ülo Vooglaui tekst: „Et isamaad armastada, peab isamaa olema südames“

Isamaaline kasvatus on kind- lasti oluline teema... ja mitte ainult arutamiseks. Selle arutlusega peaks kaasnema mudelina fikseeritud arusaam kõnealusest probleemist ja selle põhjustest. Vaja on sel-

list käsitlust, mille tulemusena kujuneks terminoloogiline ja kontseptuaalne eeldus üks- meeles tegutsemiseks, enda ja teiste (sh Haridus- ja Tead- usministeeriumi ning teiste keskasutuste ametnike) tege- vuse suuna ning tulemuslik- kuse hindamiseks... jpm. Paraku tuleb häbiga tunnistada, et isamaalises kasvatusse süsteemi Eestis veel ei ole. Pole isegi koosmeelt selle kohta, millest peaks kasva- tussüsteem, sh isamaalises kasvatusse süsteem koosne- ma ning millistel eeldustel saaks isamaalises kasvatusse süsteem tulemuslikult toimi- da. "Pädevuste" juht, mida aetakse, on ammu ummi- kus. Kasvatussüsteem ei ole pädevuste kujundamine! Oluline on märgata, et kuskil omaette (teistest lahus ja omamoodi) tegutsedes ei saa kuigi häid tulemusi saavutada ei õppes ega kasvatuses, rääkimata õppe ja kasvatusse ühtsuses kujunevast haridu- sest. Oludest ja üldisest suu- nitlusest hoolimata on Eestis mitu üpris korralikku kooli, milles omandatud kogemust saaks pidada rahvuslikuks varaks. Kasvatases, ka isamaalises kasvatuses, on põhjapanev osa kodul (kodus valitse- val vaimusel, meelsusel, kuuluvusel), aga oma osa on ka kõigil massiteabeka- nalitel, raamatul ja kõigil nn koolieelsetel lasteasutustel, koolil ja kõigil koolivälistel lasteasutustel. Kasvatustervikuna, sh isa- maalist kasvatus, raskestab juba krooniliseks kujunenud segadus haridusteorias, haridusfilosoofias ja haridus- metodoloogias.

Haridus on kujunenud Eesti kirstunaelaks. Igas peres, kus jagub kainet mõistust, saadakse sellest aru kõrvali- se abita. Õpe on üha vähem kooskõlas vajadustega. Seni, kuni alusmõistet on sassis, ei saa õppe- ja kas- vatuspraktikas selgust ku- juneda. Näide selle kohta, mis on juhtunud, võiks olla nii HARIDUS kui ka KASVA- TUS. Riiklikes dokumentides aetakse haridus alataas segi kooliskäimisega ja sellega, mida koolis antakse... Räägi- takse- kirjutatakse töötamisest üldhariduses, kutsehariduses ja kõrghariduses... Mõni üri- tab kiidelda, et tal on kahe- ja kolmekordne kõrgharidus. Kui neil oleks kõrgharidus, siis nad nii ei räägiks! Loodan, et Valgaski ei peeta silmas pelgalt laste koolis- käimist ja neid manipulati- sioone, mida saaks õigustest ilma jäetud õpetajad õigus- tesse ilma jäetud õpilastega ette võtta. Isamaaline õpe ja kasvatus on elukestev (kogu elu läbib printsiipi). Seejuures on igas elufaasis eri võimalused ja vajadused ning vastavalt on eripära ka kasvatusse sisus ja vormi- des, sihtides-eesmärkides- vahendites-printsipiides... Küllap tuleks süveneda ka sellele, mida saab ja on vaja selgeks õppida, mida saab ja peab oskama ning millest on vaja millises eas aru saada. Siis pole raske edasi arutada ja jõuda selgusele, millistel eeldustel kujuneb kodanik, kes suudab ja tahab oma peaga mõelda ning võtta ris- ke isamaa hoidmiseks. Eestis on õppe suund selle- le, et omandada järgmises tunnis, klassis või õppekont- sentris vajalikke teadmisi ja saada hindeid. Peremehe- õppe asemel toimub totaalne sulaseõpe. Huvi asemel toi- mib sundus. Põhiprotsessiks ei ole lapse (inimese; eri eas poiste ja tüdrukute) areng, vaid riikliku õppekava järgi ette nähtud teabe läbivõtmi- ne. Paljudele poistele ja ka tüdrukutele on selline "süs- teem" vastuvõtmatu. Meie oleme määratlenud ja piiritlenud kasvatusse järgmiselt: "Kasvatus on kasvatusse saamine aren- guks soodsa keskkonna kujundamise ja hoidmise kaudu." Defineerigu Eestis õpetamist-õppimist, kasva- tust või kasvukeskkonda kes tahes, ikka leidub mingi hulk "kriitiku", kelle meelest köl- bavard varem esitatud mää- rattused vaid kassi saba alla.

OMA MAA

Viljandi, oktoober 2010

Mis te nüüd, kuningas on ju alasti

Teatavasti oli ühe targa muinaslooj järgi kuningas rahva ees alasti, aga tema kohustuslik maine ei lubanud rahval seda märgata. Ometi sõandas keegi alalolevate märgata ja, hullum veel, selliste kõigile hõisata. Eestis on isamaalised kasvatused lood rääbalad: seda ei märka meedia (see ühiskonna valvekoer) ega asjaomased riigi asutused, kus istub suur hulk okupatsioonilise aja kommunismihitajate etteotsa tõusnud isikuid. Rahvas peab tegema näo, et nad on riides, tõepoolest – neil on sinimustvalge ürp üll, aga selle all on paljas oma nahk, mida kandja peab kallimaks mistahes aadetest ja Eesti riigist. Mitte ainult nahk pole neil paljas, vaid ka hing on alasti. Eks selle märkajaid ole ikka, aga hõiskajaid napib. Valga isamaalise kasvatusse konverentsil olid nad kohal.

Algus lk 1

Juttugi ei võiks olla isamaalised kasvatused hoogtõukuust, nagu ka emakeelepäevast. Kõik päevad on emakeelepäevad!
 Põlvkondade järjepidevus on alati aktuaalne kohustus.

* mis on isamaaline kasvatus
 Isamaalinen kasvatus on kasvatusüsteemi osa, milles keskendutakse

- sellise isiksuse kujunemiseks vajalike eelduste loomisele, kes suudab ja tahab olla enesejuhtimise ja sotsiaalse juhtimise subjekt,
- sellise dispositsioonide süsteemi kujunemisele, mille keskmes on meie Põhiseaduse preambulast sõnastatud aated,
- sellise kultuuriseose kujunemisele, milles tuntakse, hoitakse ja kaitsakse kultuuri ja kõiki kultuuriväärtusi, sh emakeelt, nagu silmatähtsana ja adutakse, et vaja on olla valmis ennastalgavalt kaitsma oma maad ja rahvast,
- sellise loodusseose kujunemisele, milles loodus ja Looja on ülimaks väärtuseks, mille tundmine, hoidmine ja kaitsmine on iga kodaniku õigus ja aukohustus,
- sellise tunde- ja mõtlemisviisi kujunemisele, mille nurgakivi on rahvuslik väärikus, mis ei võimalda suhtuda halvustavalt teistesse rahvastesse ja nende kultuuri, ent ei mahita lömitajaid ega nahahajidajaid,
- vooruslikkusele ja kindlameelsusele, mis ei anna teid mitte mingisugustele sammudele, mida keegi kuskil kavandab meie alanduste hinnaga, meie vabaduse ja iseseisvuse arvel!

* kes vastutab selle eest
 Vastutus on kahte liiki:
 1) vastutus, mis kaasneb sünnifakti, perekonnaseisu, ametikoha vms-ga ja
 2) vastutus(tunne), mis kaasneb otsustamisega.
 Olulised on mõlemad. Kui küsida, kes vastutab selle eest, et õpilastel (ja hiljem koolis kasvatusse saanud elanikkonnal) ei ole oskust ega julgust osaleda arutlustes ja otsustamises, siis pole vaja süüdlasi kaugelt otsida. Suurel osal õpetajatest ei ole mingeid eeldusi ühiskonna- ja kultuurilise osalemiseks ega selle analüüsimiseks, mis ühiskonnas ja kultuuris toimub. Enamik õpetajatest ei ole mitte kunagi midagi uurinud ja kujutab ette, et küsitlused ja kirjeldused ongi uuringud... Pole raske mõista, et need inimesed ei saa äratada õpilastest tunnetushuvi ja ajendada neid midagi uurima. Kelle haldusallas on ülikoolid, kus eksitatakse neid, kes tulid õpetajaks õppima?

* mida saaks teha paremini
 Enne kõike muud oleks vaja vabaneda nõukogudeaegsest subjekt-objektsest paradigmast. Vaja oleks kardinaalselt reorganiseerida õpetajate ettevalmistust. Ühiskonnaõpetuse programm oleks vaja hoopikult läbi vaada

Kas Aaviku õpetus maksab meilgi

Tänavu möödub 130 aastat Johannes Aaviku sünnist. Põhjust kuulsat keelemeest tänavu meenutada on küllaga. Meile igapäevaseks saanud sõnu nagu süüme, siiras, sulnis, turvaline, uje või ka relv, reetma, kolp, laip, lünk, nõme poleks olemiski kui lühilingelise keeleuendaja tegevust möödunud sajandi algupoolle poleks olnud. Väga harva kõneldakse, või ei kõnelda aga üldse tema poliitilisest publisististikast, mis ometi jätnud kestva jälje meie rahvuskultuurilise mõttele arengusse. Tundeliselt, valu ja nukkrusega on Aavik aga kõneldud ka näiteks rahvustunde nõrkusest Eestis. Ehkki see tunne pole kuhugi kadunud ja rahvas on korduvalt suutnud tõestada selle tunde tugevust, on meil ikkagi põhjust aeg-ajalt oma rahvuskultuurilise peeglist vaadelda. Alljärgnevad näitloogid Aaviku kogumikust "Rahvustunde nõrkusest Eestis" (LR, 1988) olgu viimatiõeldu kinnituseks. Eesti rahvas ja rahvus on saanud halva kasvatus: balti saksa kultuur ja vaim, kuigi töökam ja korralikum, oli aatelage, otse ideearg, eluideaaliks ainult väline viisakas materjalne elumõ-

nu, elus edasijõudmine; vene mõju oli kindlasti negatiivne: edendav lodevust, lohakust, laiskust (ka mõtlemise laiskust), pillamist ja kõige selle parandamata tagajärjena ebaausust. Selle vene mõju pahede needust ja mõju kannab veel praegune põlv. Mida enam meist vene mõju kaugeneb (praegust eesti noortest ei puuduta see enam otsekoheselt) ja mida enam teisel poolt lähene tervendavamaile mõjudelle (Soome, Skandinaavia, Inglise, Ameerika Yhisriikide, koguni Saksamaa), yhtlasi ise pyydes oma pahedest aru saada ja neid parandades, seda mööda paraneb ja puhastub ka rahva iseloom ja selle tagajärjel ka olud. Tõepoolest, eesti iseloomul on suured, saatuslikud puudused ja pahed, ta hinges on karjetavad rikked. Otse võõristusega kysid, mis on eesti rahva iseloomu nii rikkud. Et tal peenust vähe, on veel arusaadav, ajalooliste olude läbi, aga kust on tulnud see kohutav, see indigneeriv pöördus ja hõredus! Mõned süüdistavad sõja ja revolutsiooni aegu ja olusid. Kindlasti ka vene mõju on eesti

hingele kihvtiks olnud. Ei tahaks seda pääliskaudsust igatahes mitte tõuliseks pidada, sest siis poleks enam yhtki lootust. Suurt mõju eesti moraalses kasvatuses, mis praegu esmajärgulise tähtsusega, võiksid avaldada ajakirjandus ja kool ja osalt ka yksikute isikute isiklik mõju ja eeskujuk. Ajakirjandusest peaks vähemena labane ja labastav pääliskaudse följe-toni maitse ja sensatsiooniline kõmusõnumite ylesepunimine, mille taga tundub otse parastav kahjurõõm, et niisuguseid pahelisi asju sünnib ajakirjandusele kasulikuks materjaliks. – Kool peaks põhjalikumaks, nõudlikumaks ja täpsemaks minema. Sennine kool oma pehmusega on otse edendand vaimu pääliskaudsust ja lodevust. Jah kool, eriti kesk-kool ja ylikoop palju nõudlikumaks ja armuheitmata valjemaks kui siimaanil! Ärgu hilliteta noorsugu, ärgu peatuga seda villade vahel, nagu mõned seda tahavad oma tyhjiamodernitsevate padagogoogiliste teooriate ja metoodidega! Kui edaspidi Eestis vähehaaval tekib tõsisem ja sygavam

vaim ja peenekoleisem hing ja tõsisem eluviis, siis on lootat, et ka eesti kultuur hakab edenema hääs ja soodsas suunas ja annab väärtusliku omapärasuse. Ja see tuleb seda rutemini, mida ennemi tarvilised eeldused valmis kunevad nii kultuurilises, sotsiaalses, majanduslikus ja eriti psyyhiilises suhtes, millest viimasest muud suurel määral olenevad. Kui Aaviku toonaseid mõtteid ellu rakendada, kaoks valitsev leigus omariikluse suhtes, kõrg-koolikursus poleks võreldav kokaabide kiirkoolitusega, gümnaasium oleks midagi enamat kui vaid lapseõlve pikendamise paik ja haridusametnike praegune pudrupäisus kaoks kiirelt minevikku. Aaviku õpetust järgides ei tohi me kaasa minna ajakirjanduses ja poliitikaavajal võimutseva tühisuse ja agressiivse preten-sioonikusega ega samanema hakata seal valitseva mentaliteediga. Nõnda võiks meie rahval ja riigil olla taas kindlam vaade tulevikku.

ANTS SILD, ajakirjanik

Konverentsi peakorraldaja mjr Meelis Kivi tänab esinejat kol-tn Einar Laignat

* kas praegune olukord viib jätkumise korral ohtu terve eesti rahvuse
 Selles võib olla kindel.

* kas teema üle arutlemine on õigeaegne või saab oodata uue majandusliku tõusuni

Ammu olnuks vaja kasvatusüsteemi tervikuna ja sh isamaaline kasvatus võtta erilise tähelepanu alla. Iga päev, mis kaotsi läheb, on kurjast!

* kuidas mõjub feminism mehe soovoliile

Tüdrukutel peab olema võimalik kasvada naisteks ja poistel võimalus sirguda meesteks. Praegune kasvatus on enam-vähem kesksooline. Eesti kultuuris mingit soolist diskrimineerimist ei ole. Mõni jäärapäine isend on siin-seal muidugi üritanud ennast maksma panna, aga siin on sotsiaalne kontroll toiminud rahuldava jõuga.

* missugune on intelligentsi vastutus kaitsetahte kujundamisel
 Otsene, täielik ja tingimusteta!

Vastutama peab nii tegevuse eest kui ka selle eest, mis on jäetud ning jäetakse jätkuvalt tegemata.

Kuriathtlik tegevusetus võtab Eestis maad. Raske uskuda, et haritlaskonnas pole keegi märganud immoraalsust ja kõbelist allakäiku, hoolimatust, elupõletamist, surrogatide kasutamist jpm. Sellele kõigele on vaadatud läbi sõrmede. Paraku kujuneb (võib kujuneda) iga kõlvatu käitumine juhtum pretseidendis ja siis pole kauget aeg, mil sigadused kujunevad "peajooneks" ja ühiskond elamiskõlbmatuks. Selline ühiskond ei ole vömline end kaitsma ega arenema.

* kas isamaalise kasvatus e ja kodanikupoliitika vahel on vastuolu

Põhimõtteliselt peaksid nad toimima vastastikuses seoses. Kodanikupoliitika koosseis ja struktuur oleks vaja detailselt avada. Kelle poliitikat juht käib? Jõudu edasi mõtlemiseks! Ülo Vooglaid (Teksti on veidi kärbitud. Toim)

Tänu saab ka Teadus- ja Haridusministeeriumi esindaja Tarmo Kruusimäe

Metsavendi meenutades

Aastate jooksul on sihtasutus Ristideta Hauad paigaldanud metsavendade teadaolevatele haudadele, lahingukohtadele ja teadmata kohta maetud metsavendadele mälestuskive. Palaval augustikuu päeval alustati metsavendade haudade ja mälestussammaste hooldamist Voldemar Täpsi hauplatsil Põlvamaal Kõllete vallas Pöökoru talus. Täpsi langes 5. mail 1946. 50 aastat hiljem paigaldati tema hauale kodutalu õues sugulaste kaasabil mälestuskivi. Tema haua kohal kõrguvad endise talu suured põlispuud – vahtrad ja kuused. Edasi mindi vana Tartu-Võru maantee äärde, kus kõrgub mälestussammas seitsmele vaprale metsavennale, kes langesid reeturi tõttu 1. oktoobril 1949. Seal matkati raskesti ligipääsetavasse seitsme metsavenna lahingupaika, kus tunniajalise lahingu käigus õnnestus eluga pääseda Kalev Arrol. Oktoobris 2009 paigaldati lahingu 60. aastapäevaks mälestuskivi koos selgitava lisatähvliga (tekst allpool ära toodud). Järgmises haugas puhkab Karl Timusk, kes oma elu aprillis 1945 ei andnud odavalt. Juba käsi ülevaht

des suutis ta haarata püstoli ja surmata kolm kinnivõtjat. Suur mänd tema haua kõrval ja kiviga rist mälestavad keset metsa vaprat metsavenda ja hävitatud talu. Edasi sõideti Võrumaale Pähni, kus on mälestussammas 18 metsavenna nimega, langenud aastatel 1945–1950. Samas kohtuti kohalike elanike Hilda Rütli ja Mare Denksiga. Pähni loodushariduskeskuses meenutati ajalugu ja peeti plaane järgmiseks aastaks. Oli meeldejääv kohtumine. Seekordse Ristideta Haudade mälestusretke tegid kaasa Evi Kiis, Artur Kittus, Hando Kruuv ja Sulev Unt. Artur Kittus oli paljudel metsavendadele punkrikaaslane ja mälestussammaste paigaldamise korraldaja koos sihtasutuse liikmete ja esimehe Rein Reinomäega. Kõiki metsavendade ja sõjas langenute mälestusmärke ei jõutud seekord külastada. Hoolsaid käsi koos lilled ja küünaldega ootavad needki paigad. Põlvkonnad ei tohi unustada naisi ja mehi, kes uskusid ja võitlesid Eesti eest!

Ülemisel pildil oleva mälestustahvli tekst

See maatükk siin...

See maatükk siin on niisutatud seitsme vapra metsavenna vereg. 1. oktoobril 1949 varahommikuni puhkasid siin kaheksa metsavenda ja valmistusid rajama talvepukrit. Reeturi, NKVD agendi Jaan Voitki abiga piirati 60 mehelise operatiivgrupi poolt metsa-

vennad ümber ja tunniajalise lahingu käigus langes seitsme metsavenda. Kalev-Gustav Arrol õnnestus raskelt haavatuna end varjata noorte kuuskede all. Teda otsiti, aga ei leitud. Kalev-Gustav Arrol õnnestus end varjata kuni 3. juunini 1974, mil ta võitluses miilitsatega Valgjärvel tapeti. Tema mälestuseks avati 13. oktoobril 2007 Tartus Raadi kalmistul Sihtasutuse Ristideta Hauad korraldamisel mälestusmärk. Seitsmele vaprale metsavennale avati esmane mälestusmärk vana Tartu-Võru maantee ääres 25. oktoobril 2003. Selles metsavendade grupis tegutses veel Voldemar Täpsi, kes pealekaebajate abiga piirati kodutalus ümber ja lasi ise ennast maha 5. mail 1946. Tema viimes puhkepaigas kodutalu õues avati mälestuskivi 6. mail 2006. Oma metsavendadest võitluskaaslaste mälestuskivide paigaldamise eestvõtja Artur Kittus arreteeriti 1948. aastal ja tal tuli veeta 10 aastat Siberi vangilaagrites. Mälestuskivide paigaldamist on korraldanud SA Ristideta Hauad liikmed Evi Kiis, Artur Kittus, Hando Kruuv, Sulev Unt; rahastanud on Eesti Kaitseministeerium.

Siin langesid metsavennad **Voldemar Pihho, Feliks Kilgas, Rudolf Talv, Arnold Vaher, Aksel Ratassepp. Kahte metsavenda tunti varjunimed all Vunts ja Jaak. Eesti rahvas ei tohi neid unustada!**

• Vas Artur Kittus, Evi Kiis ja Sulev Unt seitsme metsavenna langemise kohas

• Par Hando Kruuv koos teiste retkelistega 18 metsavenna mälestussamba juures

Rebase retk kuuendat korda Sakalas

25. septembril leidis aset Sakala maleva spordisündmus Rebase retk, seekord trassil Saarepeedi vald Peetrimõisa ehk Sakala maleva staap, kus võistlejad said kätte varustuse, millele järgnes sõit Uue-Karistesse. Seal saatis Halliste vallavanem Andres Rõigas võistlejad teele Uue-Kariste - Vana-Kariste - Sarja - Veelikse - Mõisaküla, kokku 28 km. Ilm oli ilus, puud kulda täis, teed vähese liiklusega ja ohutud. Retkel osales 68 võistlejat ja korraldajat, esindatud olid

ka Pärnumaa ja Läänemaa malevad. Osaleda sai kas võistlusklassis, mis tähendas normkoormusega varustuse ja relva kaasas kandmist ning tõi parimatele tasuta auhinnad, või vabaklassis, kus koormus (varustuse kaal) polnud määratletud. Võistlusklassis tuli esimeseks Sakala maleva kaitseleitlane Fred Asuküla ajaga 4 t 27 min ja vabaklassis Kaspar Aasna ajaga 3 t 11 min.

Rebase retke korraldab Sakala malev mälestamaks kuulsat eesti ohvitseri Alfons

Rebast, kes teenis aastatel 1934–1939 Sakala malevas instruktorina ja võitles 1941. aasta suvesõjas metsavendade salga juhina, hiljem aga ida pool Peipsit. Nõukogude pool on teda pidanud hirmsaks fašistik, Inglismaa aga võitis peale sõda tööle oma luusesse. Koloneliks täiesnuud Alfons Rebane on kahtlemata kuulsaim eesti sõjamees II maailmasõjas.

Priit Silla

Suuri eelkäijaid

Noorte Kotkaste organisatsioon asutati 1930. aastal. Veel pole lõppenud juubeliaasta, mil on kombeks meenutada teerajajaid ja eelkäijaid.

Jaan Anso (1878–1941) sai 80 aastat tagasi esimeseks NK Võrumaa Maleva pealikuks. Ta oli sündinud ärkamisajaga kuulsaks saanud Mulgimaal Halliste kihelkonnas Abja vallas Losu talu perepojana. Koolitee lõppes tal 1894. aastal kihelkonnakooliga. Iseloomulikult oma ajale aga täiendas ta end väsimatu iseõppijana. Kaks aastat oli ta õpilane Vana-Kariste valla- ja kohtukirjutaja juures. Aastast 1897 töötas ta juba Uue-Kariste ja Kaarli valla sekretärina. Veel sooritas ta 1907. aastal Viljandi kooliarsti juures velskri eksami rüügepanija õigustega. Ajavaimu kohaselt osales ta ühtlasi innukalt seltsielus, laulis kooris ja mängis puhkpilliorkestris. 1907. aasta tõi Anso Võrumaale. 12 aastat töötas ta Haanja vallavalitsuses sekretärina. Revolutsiooni puhkemisel 10 aastat hiljem asutas ta kohaliku omakaitse. Vabadussõja puhkemisel määrati ta Haanja komandandiks ja ta võitles ühunarind Kaitseliidu rühma pealikuks. Mais 1919 kutsuti ta tööle Võru maavalitsusse. Palgatöö kõrval osales ka Võru Kandleseitsi, Võru Õpetajate Liidu ja Haridusseitsi tegevuses.

Raskustes sirgunud mehana huvitas teda eriti noorte areng iseseisvas Eestis. Anso tegutses Ugala Noorseppade vanematekogus 1930. aastani, mil see skautlik noorteorganisatsioon ühines Noorte Kotkaste Võrumaa Malevaga. Oli maleva pealikuks Nõukogude sissetungini 1940. aastal. Arreteeriti NKVD poolt 6. juunil 1941 ja suri sama aasta 27. novembril Põhja-Uurali vangilaagris.

Hartvig Sikk (1921–1968) kuulub juba järgmisse põlvkonda. Ta sündis Võrumaal Kasariitsa vallas Kaasjärvel popsipaljulapselises perekonnas. Isa oli väsimatu töömees nii põllul kui ehitusel ja kolmest pojast ning kahest tütrest kasvasid õiged eesti mehed ja naised. Hartvig sai noorkotkaks juba algkoolis, Võru gümnaasiumis tõusis ta kotkajuhiks. Ta harrastas sporti, õppis maalikunsti kodukandist pärit kunstniku Ernst Hallopi juures. Astus Tartu Ülikooli arstiteaduskonda. Suvel 1941 punaarmee se mobiliseerituna põgenes Venemaale niivalvalt rongilt. Liitus metsavendadega ja osales Tartu vabastamisel. Ülestõusu üldjuhi major Kure virgatsina sai ta õlast haavata, kuid jõudis minna veel äsja vabastatud Tartu vanglani. Venelased olid siin mõrvanud 192 vangit, mehi ja naisi. Teiste hulgas tundis Hartvig ära oma venna Kusta, kes oli instruktorina teeninud KL

Võrumaa Malevas. Hartvig andis vande võidelda elu lõpuni kommunismi vastu.

Ta võitles idarindel algul sõdurina, hiljem ohvitserina ja nooremartina, seejärel jätkas õppimist ülikoolis. Sõja järel jätkas ta võitlust metsavennana. Tabati 3. märtsil 1953 Haanja punkrilahingu järel. Järgnes töö Mordva vangilaagris röntgenoloogina. Abistas noori eesti kaasvange arstina, vahete vahel maalis pilte. Enn Tarto mäletab salajasi 24. veebruari pühitsemisi röntgenikabinets, kus ei puudunud omatehtud sinimustvalge lipp.

Minul kujunes Sikuga usalduslik vahetõde, kuna pärine me samast Võrumaa nurgast. Oli ühiseid tuttavaidki, kuigi kuulsin juba nooremaste põlvkonda. Siku Lemmikkangelasena oli president Päts. Suvel 1939 marssinud nad Viimsi noortelaagrist Kadrioru presidenti tervitama. Päts ja Laidoner tulid rõdude. Päts alustas hoogsat kõnet, siis ta hää katkes... ta jooksis nende juurde õuele, kõndis ridade vahel, puudutas ühte või teist õlast. Sirked read löid võnku – kired tahtsid, ei käsi langes talle.

Hartvig Sikk suri vangilaagrist vabanemise päeval, vast 100 sammu väljaspool värvavat. Õe algatusel toodi ta kodumaaile ja maeti Võru kalmistule.

Valdur Raudvassar

Jaan Sepp tänab kõiki, kes tema onu ltn Jaan Vastissoni, VR II/3, hauakivi on aidanud paigaldada, eriti aga Jaak Pihlakut.

Kaitseliidu noored olid Rootsisis militaarvõistlusel

Augustikuus toimus Rootsisis Vällinges noorte militaarvõistlus, milles osalesid ka Saaremaa, Läänemaa ja Valgamaa malevate tüdrukud ning Alutaguse ja Rapla malevate poisid. Peale eestlaste olid väljastpoolt tulnud veel kaks võistkonda Norrast ja üks Lätist. Saabumispäeval õhtupoolikul tutvustati võistlusalasid ja -paiku ning lasti sisse spordipüssid. Järgmisel päeval võisteldi enamikul aladest: granaadivise, esemete otsimine, vahemaa mõõtmine sammudega ja silma jär-

gi, esmaabi, elektrirelvadest laskmine, raadioülesanne, orienteerumine maastikul ja pargi-teoorienteerumine. Viimasel päeval võisteldi laskmises: kolm laskeasendit, langevad märklauad, laskejooks (nagu laskesuusatamine); viimase alana läbiti takisturada. Tütarlastest tuli esimeseks Saaremaa, teiseks Valgamaa ja kolmandaks Rootsi võistkond. Jänni ei jäänud ka poisid. Kaitseliidu noored näitasid head ettevalmistust.

Toim

• Viimane nii suur edu Rootsisis oli meil Sigtuna all

Endel Kaseoja ja Alfred Silda mälestades

Augustikuus lahkus meie seast Endel Kaseoja – elu aegne noorkotkas –, nagu tema kaasvõitleja Ernst Raiste ütles. Sündinud 87 aastat tagasi Elvas, astunud noorkotkaks algkoolis, saanud Eeskujuliku noorkotka märgi, võidelnud suure sõjas kommunistide vastu, talunud 17 aastat Venemaa vangilaagrite „ümberkasvatamist“, oli ta 1990ndail esimesi Noorte Kotkaste taastajaid Elvas. 2002. aastal kaitses ta noortemagistri tööd ja sai kõrgema astme kotkajuhhi nimetuse. Ta kandis noorkotka vormi kuni viimase osavõtuni Kaitseliidu üritustest. Endel Kaseoja on hea näide väikerahva visadusest ja aatetrüudusest, samas ka teda vaenanud okupantide ebainimlikkusest. Oma pika ea jooksul on ta üle elanud mitmed tüürrandid ja jõudnud taastama asuda lapsepõlves kogetud vabadust. Austame Endel Kaseoja kui elu aegse noorkotka mälestust.

Priit Silla

Septembrikuus lahkus meie seast Alfred Sild – vabadusvõitleja ja kaitseliitlane läbi aegade. Sündinud 1922. aastal Valgamaal kaitseliitlase perekonnas, sai ka Alfredist juba keskkooli päevil Helme malevkonna kaitseliitlane. 1941. aastal osales ta Oma-kaitse liikmena lahingutes Tartu all. Järgmisel aastal võitles ta idarindel, tõustes sõja lõpuks peale ohvitseride kooli lõpetamist leitnandiks. Alfred Sillal tuli 1945. aastal läbida nn Tšehhi põrgu ja sellele järgnenud pikad vangiaastad. Vabanenud, lõpetas ta kaugõppes ehitustehnikumi ja töötas ligi 35 aastat Valga KEKis töödejuhatajana. 1992. aastal kutsuti leitnant Alfred Sild Valgamaa maleva väljaõppe instruktoriks. 1991. aastal moodustas ta Valgamaa Vabadusvõitlejate Ühenduse, mille esimeheks oli surmani. Alfred Sild oli sõjas pälvunud hulga autasusid, millele taastatud Kaitseliidus lisandus Kotkaristi IV klass. Austame Alfred Silla kui Eesti iseseisvuse eest võidelnud ja kannatanud mehe mälestust.

Vello Jaska

Ilmus Maavalla kalender aastaks 10224

SI-263
Ajaloolise ruunikalendri eeskujul valmistatud Maavalla kalender 10224 tutvustab meie põliste pühadega seotud tavasid ja uskumusi ning kasutab maakeelseid pühade- ning kuunimesid. Ruunimärgid juhatavad lisaks kätte kaheksa erinevat kuuseisu, mis aiatavad oma töid-tegemisi loodusega kooskõlas paremini kavandada. Sirvikalender on trükitud vähedastele piklikele lehtedele, mille ühel küljel on vanad ruunikirjad ja teisel küljel selgitav jutt. Kalender ilmub 33. korda.

Kalendrist leiab selgitused, mis aitavad ruunimärke lugeda ning jagavad teavet pühade ja tähtpäevade kohta. Näiteks: 21–24.12. Jõulud on maarahva aastavahetuse pühad, mis kestavad pööripäevast uue aastani. Jõululaupäev

(24.12.) on seejuures vana-aasta õhtu. Jõuluks puhastatakse hoolega kogu majapidamine ja valmistatakse rikkalikult piduroad. Leib ja liha peavad kogu pühadeaja laul olema. Püstitakse kodu, puhatakse, mängitakse jõulumänge ja süüakse hästi. Jõululaupäeval käiakse enne päevaloogangut saunas, öösel hoitakse tuli toas ja voodid hingede jaoks vabad. Uusaastaõöl või hommikul puhta ja värske veega silmade pesemine annab tervist kogu aastaks.

Kaanel kasutatud aastaarv 10224 lähtub maarahva ajaarvamisest, mille alguseks on võetud niinimetatud Billingeni läbimurre, mille toimumisega on meresetete uurimisel aastalise täpsusega kindlaks määratud. Siis murdis jääajajärgne paisjärve vesi endale väljapääsu ilmamere praeguse Mälari

järvistu kohalt Rootsisis. Ühe aasta jooksul langes veepeid mitukümmend meetrit ning vabanes suur jagu Maavallast. Sündmusest, mida võib nimetada ka maa sünniks, möödub 2011. aastal 10224 aastaringi. Kalender köideti kokku talgutel ning sidumiseks kasutati maalamba villast käsitsi kedratud lõnga, mille kinkis põliste tõugude ja sortide ühing Maadjas. Kalender on trükikoja Ecoprint roheline trüki, mille tootmisel kasutati korduvkasutatavat paberit ja loodusõbralikku trükivärvi.

Kalender tuleb müügiele Apollo ja Rahva Raamatu kauplustes. Seda on võimalik hulgi tellida (alates 5 tk) aadressilt koda@maavald.ee.

Allikas: Maavalla koda
Kontakt: www.maavald.ee

* Suri viljakas pop-laulja lastetult ja üksinduses

* Idamaa arusaamises maailmast moodutavad inimese mees ja naine. Seega ei moodusta kaks meest, olgugi abielus, ühte inimest.

* Kasutades avalikke andmeid ei tohi jõuda salajaste järeldusteni (Stufjagini süüasis Inguššias aastal 2004)

* Pildistas väljamõeldud fakte ja saatis välismaale (Mart Nikkuse kohtuasi 1950ndatel)

*Anti amnestia ning kohe arreteeriti (Groznois aastal 2000)

Vasil Stus, kes ta on

3-4. septembril 1985 öösel Kutšinos Tšusovski rajoonis Permi oblastis Uurali erirežiimi laagri BC-389/36 kartseris hukkus Ukraina poeet ja inimõiglane Vasil Stus. 1984. aastal oli Torontos loodud rahvusvaheline komitee, mis seadis endale eesmärgiks, et Vasil Stusile antaks Nobeli preemia. Kuid Kremli lähenes sellele stalinlikult: "pole inimest, pole probleemi"...

Rist Vasil Stusi mälestuseks on Borisovo surnuaial, kus on teisi- gi kommunistivange maetud. Mälestussammas Vasil Stusile on tema koduküla Rahnivka koolimaja hoovis, see on Vinnitsa oblastis. Pärast 8 südametunnistusvangi hukkamist sai "asutus" BC-389/36 maailmas tun-

tuks surmalaagrina. Selles hukkusid Ukraina Helsingi Grupi liikmed Aleksei Tihii (27.01.1927-5.05.1984), Juri Litvin (26.11.1934-5.09.1984), Valeri Martšenko (16.09.1947-7.10.1984)/NSV Liidu poliitvang oli ka Anatoli Martšenko/, Vasil Stus (6.09.1938-4.09.1985). Ainult Vasil Stus hukkus just Kutšinos, teised kolm aga türmi raviausutuses.

1970ndatel aastatel viibis ametlikult mitte-eksisteerivates poliitvangilaagrites-türmides, psühhiaatrilisel sundrivil ja asumisel sugugi mitte enam palju süüevange - ainult mõni tuhat. Polnud ju enam Stalini ajastu, mil kinnipidamisasutustes peeti milijoneid.

Rein Vanja. Ümarlaud 454

JUHAN
SINIVÄLI
75

ENN PAAP 75

Sakala Malev õnnitleb südamest oma teenekaid liikmeid

OMA MAA

Tellimisnumber 00911

Toimetus KL Sakala Malev
Peetrimõisa 71024
Viiljandimaa

Väljaandja Kaitseliidu Sakala Malev
pealik kol-ltn Anto Kergand
tel. 435 5575, faks 435 5579,
e-mail: oma.maa@mail.ee

Toimetajad Priit Silla 528 4734,
e-mail: priit.silla@mail.ee
Kerstin Käärik 522 1866,
e-mail: kerstin.kaarik@mail.ee